

HEMŐEHİRİ DERNEKLERİNİN KENTE UYUM SÜRECİNE ETKİSİ ÜZERİNE BİR DEĞERLENDİRME

Arş. Gör. Dr. Burcu ALTIPARMAK
Ondokuz Mayıs Üniversitesi İletişim Fakültesi
burcu.oktan@omu.edu.tr

Öz

Bu çalışmada kentleşme, kentlileşme ve iç göç kavramları hemşehrilik dernekleriyle ilişkili süreçleri ifade ettiği için öncelikli olarak açıklanmaya çalışılmıştır. İç göç, kentleşme sürecinde önemli bir etkiye sahiptir ancak kentleşme kentlileşmeyi zorunlu olarak doğurmamaktadır. Kentlileşmek için kentte hayatını idame ettirmek yeterli görülmemektedir. Kentlileşme, kent ile bütünleşmeyi, kent kültürüne eklenmeyi, ekonomik, sosyal, siyasal, psikolojik, inançsal ve estetik bazı davranış ve düşüncelere sahip olmayı gerektirmektedir. Hemşehri dernekleri, kente göç eden bireylerin, çoğunlukla geldikleri yerin ismiyle oluşturdukları kurumlardır. Bu dernekler aracılığıyla göç edenlerin sorunlarına çözümler üretilmeye çalışılmakta, eski kültürel özellikler yaşatılmakta ve yardım, dayanışma ve birliktelik sağlanmaktadır. Hemşehri derneklerinin, kentlileşme ve kente uyum sürecine etkileri bu çalışma çerçevesinde ortaya konulmaya çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Kentleşme, Kentlileşme, İç Göç, Kente Uyum, Hemşehri Dernekleri,

A CONSIDERATION ABOUT THE EFFECTS OF FELLOW COUNTRYMEN ASSOCIATIONS ON THE PROCESS OF ADAPTATION TO CITY

Abstract

In this study first of all it is aimed to give an explanation to the terms urbanisation, urbanism and domestic migration because they refer to the processes which are related to fellow countrymen association. Domestic migration has an important effect on the process of urbanisation however urbanisation doesn't always address urbanism enforcedly. Living in cities isn't always enough to be an urbanite. Being an urbanite requires to have the capability of being integrated to the city, being articulated to city culture, having some economic, social, political, psychological, religious and estetical behaviours and manners. Fellow countrymen associations are institutions which are named by migrants mostly the places where they migrate to cities from. By the help of these institutions the problems of migrants are tried to be solved, the old cultural features are kept and help, solidarity and association is tried to be maintained. In the frame of this study, the effects of fellow countrymen associations are tried to be explained among the processes of urbanism and adaptation to the city

Keywords: Urbanisation, Urbanism, Domestic Migration, Adaptation, Fellow Countrymen Associations

Giriş

Hemşehrilik, iç göç sonucu oluşan ve göç edilen kentlerde, aynı yerden gelmiş olanların memleketleri dışında olmanın bilinciyle taşıdıkları anlamlı bir bağıdır. İç göç ve kentleşme sürecinin etkileri göç edenler üzerinde iş bulma, barınma, güvenli ortam yaratma, kentin sunduğu hizmetlerden faydalanma gibi alanlarda sorunlar yaşamalarına neden olurken

aynı zamanda kente uyum sorunu olarak da kendini göstermektedir. Kente uyum sorunu, psikolojik, ekonomik, kültürel ve toplumsal gibi sıralanabilecek alanlarda yaşanabilmektedir. Kısacası en genel anlamda göç, kentlileşme sürecini etkilemektedir. Bu noktada, hemşehrilik derneklerinin işlevleri kente uyum ve kentlileşme davranışının ortaya çıkması açısından önem taşımaktadır.

Bu çalışmada hemşehrilik derneklerinin işlevleri kente uyum sürecine etkisi ve kentlileşme davranışlarına olan katkısı bakımından ele alınmaya ve değerlendirilmeye çalışılmaktadır. Kuramsal bir değerlendirme yapmaya yönelik olarak hazırlanan ve bu alanda uygulanmış olan alan araştırmalarının incelenmesiyle sonuca varılmaya çalışılan bu makalenin daha sonra yapılması planlanan çalışmalar ve alan araştırmalarıyla genişletileceği düşünülmektedir.

Kentleşme ve Kentlileşme

Kentleşme hem niteliksel hem de niceliksel anlamlar yüklenen bir kavram olarak ele alınmaktadır. Kentleşmenin niceliksel boyutunu büyüklük, genişlik ve nüfus yoğunluğu olarak değerlendirmek mümkündür. Niteliksel boyutu ise kentlileşme diye adlandırılabilir davranış değişikliklerinin ortaya çıkmasıdır. Bu duruma değinen Erkan (2010: 224) toplumbilimsel anlamda kentleşmeyi, yalnızca bir nüfus birikim süreci değil aynı zamanda kentlerde yaşayan insanlarda kentlere özgü davranış değişikliğinin meydana gelmesi şeklinde yorumlayarak niteliksel ve niceliksel yönlerine vurgu yapmaktadır.

Tarihsel olarak bakıldığında kentleşme ile sanayileşme eş zamanlı kavramlar olarak görülmektedir. Sanayileşme yaşanmadan önce kentleşmeden bahsetmek mümkün değildir. Çünkü sanayileşme ile birlikte orta boyutlu kentler oluşmaya başlamıştır. Kentlerde nüfusun artması ve yığmsal üretimin yapılması işçilerin yaptığı işleri farklılaştırır, işlerin farklılaşması ise uzmanlaşmaya yol açarak üretimin artışı sağlamıştır (Erkan, 2010: 51-52). Sanayileşmenin etkisi sadece kentte görülen yapısal değişim olarak karşımıza çıkmamaktadır. Aynı zamanda tarımda makineleşme, ürün veriminin artması, emek gücüne dayalı işlerin azalması sonucu kırsal yaşamdan kopuş da sanayileşmenin sonuçlarıdır ve bu sonuçlar kentleşmeyi hem niteliksel hem de niceliksel yönden etkilemektedir.

Kentleşme kavramının içini dolduran en genel ifade değişimdir (Kıray, 2003: 16; Mutlu, 2010: 49). Değişim üretim biçiminden toplumsal ilişkilere, günlük hayat pratiklerinden inanç ve duygulara kadar hayatın her alanında gözlenmekte, hem de sınır, alan ve nüfus yoğunluğu olarak kent genelinde meydana gelen niceliksel farklılaşmaları da belirtecek şekilde kendini göstermektedir.

Ekonominin tarım dışı alanlarda gelişmesi, örgütlülük, işbölümü, formel ilişkiler, eğitim-sağlık gibi hizmetlerin resmi kurumlar tarafından sağlanması, yazılı kuralların geçerliliği, çekirdek aile profilinde artış, kadın-erkek ilişkilerinde kadının lehine farklılaşma, farklı kültürlerin bir arada yaşaması, farklı kimliklerin kamusal alanlardaki ortak kullanımları gibi daha pek çoklarının da eklenerek sıralanabileceği unsurlar kentleşmenin doğurduğu sonuçlardır. Çelik'in (2002: 89) ifadeleriyle kent hayatındaki rasyonel planlama ve örgütlenme, toplumsal ilişkilerin bürokratik kurumlar üzerinden yürütülmesi, yaygın eğitim ve öğretim faaliyetleri ile kitle iletişim araçlarının kültürel yapıyı yönlendirmesi gibi faktörler, kişilerin bilinç ve algı kalıplarında değişimin ortaya çıkmasını sağlar. Bu değişim kentleşme olarak adlandırılan sürecin başlamasına işaret etmektedir.

Kentleşme yukarıda değinildiği gibi kentleşmenin bir sonucu olarak ortaya çıkmakta ve kentleşmenin niteliksel yönüyle ilintili olarak yorumlanabilmektedir. Kentleşme, sadece kentte yaşama ya da kentin belli bir kesiminde yaşamaya karar kılma ile sınırlı değildir (Kaya vd., 2007: 27). Yani kentleşme kentte ikamet ederek kentin hem ekonomik hem de demografik özelliklerine eklenmenin dışında veya bundan fazla olarak kültürel-sosyal boyutlarda ortaya çıkmaktadır. Bu konuda Kaya vd. (2007: 28) kentleşmiş insandan beklenen davranışları Tablo 1'de gösterildiği gibi belirlemektedir.

Tablo 1: Kentleşmiş Bireylerden Beklenen Davranışlar

Kentli İnsana Özgü Davranışlar
Ekonomik Davranışlar: Geçimini sanayi ve hizmet sektöründen karşılar. Örgütlü olmayı amaç edinir.
Sosyal Davranışlar: Kadın erkek eşitliğini önemser. Aile kurumu ön plandadır. Ailede demokratik değer ve tutum ön plandadır. Eğitime önem verir. Toplumda mevki elde etmek için kendini geliştirir. Farklılaşmayı doğal karşılar. Patronaj türü ilişkilerden sakınır. Zamanını topluma fayda yönünde kullanır.
Siyasal Davranışlar: Siyasal toplumsallaşmayı önemser. Hakların ve sorumlulukların bilincindedir. Siyasi kurumları önemser. Siyasi hakları kullanır ve önemser. Sivil toplum kuruluşlarını destekler. Yerel yönetimlerin yetki, olanak ve hizmet düzeylerinin yükseltilmesini ister ve sorumluluk alır. Toplumsal sorunlara karşı duyarlıdır.
Psikolojik Davranışları: Duygulardan çok akıyla karar verir. Ölçülebilir başarıları amaçlar, empati yapar. Zamanı bilinçli kullanır. Özgüvenini geliştirir. Kendine ait fikirleri önemser ve geliştirir. Bilgi kaynaklarının güvenilirliğine ve çeşitliliğine dikkat eder. Geçmişini değerlendirir, geleceği planlar. Kendini modern olarak değerlendirir. Toplumsal normlara uyar.
İnançsal Davranışlar: Diğer grupların inanç ve pratiklerine saygı duyar. Dinin evrensel mesajlarını anlamaya çalışır. Batıl inançları sorgular.
Estetik Davranışlar: Yaşadığı kentin çirkinliklerinden rahatsız olur ve güzelleştirmek için çaba harcar. Dilini özenle kullanır. Beden bakımını düzenli yapar. Sanata ve sanatçıya saygı duyar. Sanatsal etkinliklerle ilgilenir.

Kentlileşmenin kültürel-sosyal boyutlardaki davranışlara ve ilişkilere yansıyan yönü kırsal yaşam deneyimleri ve pratiklerine göre farklılık gösteren ve bireylerde çatışma olarak ortaya çıkan bir uyum problemine dönüşen özelliğidir. Erkan'ın (2010: 22) yapmış olduğu tanımlamaya göre kentlileşme, bir toplumsal değişme, uyum ve bütünleşme süreci, kente göç eden nüfusun yeni koşullara uygun ilişkiler biçimi geliştirerek kentin bir ögesi olma sürecidir. Bu süreçte, geleneksel toplum ve kır kültürünün etkisi altındaki bireyler modern toplum ve kent kültürüyle karşılaşmakta ve kentlileşmenin temeli olan değişimin oluşması konusunda çatışmalar yaşanmaktadır.

Burada vurgulamak gerekir ki bahsedilen değişim kente yerleşmeden önceki geleneklerin, kültürün yani toplumsal mirasın terk edilip yerine gelinen kente atfedilen bir kültürün dayatılması veya yaşanması değildir. Tam da bunun tersine kendi geleneksel değerlerini taşıırken, kentte olmanın gerektirdiği yaşamsal kurallara ve süreçlere uymaktır. Farklı dinlere, etnik gruplara, farklı kimlikteki insanlara hoşgörü gösterilmesi, kamusal alanların ve kent açık alan donatılarının her bir bireyin özel eşyası gibi özenle kullanılması, toplu ulaşımda, resmi işlerde ve kamusal olanların ortak kullanımlarında sıralara ve kurallara uyulması gibi davranışlar kentin başkalarının da yaşam alanı olduğunun benimsendiğini göstermektedir. Bu yaklaşımla sergilenen davranışlar ve düşünce yapıları, göç edenlerin kentlileştiğinin göstergeleridir ve kente uyum bu alanlarda oluşmalıdır.

Modern toplumda insan, daha önce hiç alışık olmadığı bir hayat tarzı ile karşı karşıya kalmakta ve zaman zaman da yeni hayat tarzına uyum problemi yaşamaktadır. Köyde herkes birbirini tanır birçoğu da birbirinin akrabasıdır. Buna karşılık sanayi kentlerinde herkes farklı şehir ve köylerden geldikleri için birey kendini bir anda hiç tanımadığı veya çok sınırlı tanıdığı olan bir hayatın içinde bulmaktadır (Doğan, 2010: 123).

Doğan'ın (2010: 23) da vurguladığı gibi kentleşmeyle birlikte oluşan yeni yaşam ve kültür, kente göç edenler için farklı ve çoğu zaman kaçınılmaz ilişkiler sunmaktadır. Kent hayatı içinde uyumun sağlanması için kentlileşmenin gerçekleşmesi gerekmektedir. Kentte olmak kentli olmayı doğurmamaktadır. Özer'in (2004: 28) de bu konudaki yaklaşımı köylü nüfusun kente gelmesi ve emeğini arz etmesi ve hatta iş bulması onun kente uyumu için yeterli olmadığı, kültürel bir değişim geçirmesi, kentli yaşam kalıplarını benimsemesi, kentin fırsatlarını değerlendirebilmesi gerektiği yönündedir. Bu durumun gerçekleşebilmesi için de zaman gerekmektedir. Çünkü kentlileşme de kentleşme gibi bir süreçtir ve değişimin oluşması zaman almaktadır.

Isparta’da yapılan bir araştırmanın sonucu ‘kentli’ kavramının tanımı ve kente uyum konusunun öneminin ortaya çıkması açısından oldukça önemlidir. Bu çalışmada hemşehri derneklerinden bağımsız bir şekilde Isparta’ya kırsal alanlardan göç edenlere anket uygulanmıştır (Bal vd., 2012). Göç edenlere göre kentli kimdir şeklindeki soruya verilen %40.3 oranındaki kent hayatına uyum sağlayanlar cevabı kente uyum konusunun göç eden bireyler için de oldukça önemli olduğunu ve kentlileşmek için uyumun gerekli görüldüğünü ortaya çıkarmaktadır. Bu noktada sivil toplum kuruluşlarından ve derneklerden yararlanmak kente gelenlerin kentlileşme ve kente uyum konusunda daha kolay adınlar atmasına katkı sağlayabilir. Sivil toplum örgütlerinin faaliyet alanları insanların tek başına çözemediği ve sonucundan olumsuz etkilendiği sorunların çözümünü bulmaya yöneliktir. Bu sorunlar daha çok kentsel yapının hakim olduğu alanlarda görülmektedir (İnat, 2006: 14). Kente uyum ve kentlileşme konusunda hemşehri dernekleri aynı yöreden ve bölgeden gelen insanları bir araya getirerek kentsel yaşama katılım açısından teorik olarak yardımcı bir işlev üstlenmektedir. İleriki bölümlerde bu alanda yapılmış olan çalışmalar incelenerek hemşehri derneklerinin uygulamada nasıl bir görevi olduğu araştırılacaktır.

Göç edenlerin kente uyum konusunda başvurduğu referanslardan birini hemşehri dernekleri oluşturmaktadır. Hemşehri dernekleri Doğan’ın (2010) yukarıdaki ifadelerle dile getirdiği gibi göç edenlerin tanıdık ve bildik çevrelere olan gereksinimini karşılamakla birlikte güven oluşturmada ve sosyalleşme için bir araç işlevi görmektedir.

İç Göç ve Hemşehri Dernekleri

Göç, toplumsal yaşantıyı birçok yönden etkileyen özelliğiyle kentleşme ve kentlileşme gibi süreçlerde sonuçları somut olarak görülebilmekte ve bu süreçleri şekillendirmektedir. İç göç bağlamında göç akım yönleri, kırdan kente, kentten kente ve kentten kıra olabilmektedir. Türkiye’de iç göçler yoğunlukla kırdan kente ve kentten kente doğru yaşanmaktadır (Özer, 2004: 11). Ataay’ın da (2000: 5) belirttiği gibi özellikle 1980 sonrası bölgesel eşitsizliklerin büyük boyutlara ulaşması kırdan kente göçün yanı sıra kentten kente göç olarak adlandırılan yeni bir olguyu yaratmıştır. Bilindiği gibi kentten kente doğru yönelen göç hareketi daha büyük yerleşimlere doğru gerçekleşerek metropollerin oluşmasını hatta daha da kozmopolitik bir toplumun oluşmasını sağlamaktadır. Bu anlamda metropoller ve göç alan büyük kentler, hem köyden hem de farklı kentlerden gelenlerin birlikte yaşamak zorunda olduğu yerlere dönüşmektedir (Yazar, 2015: 27) Dolayısıyla iç göçün sonuçları belirgin olarak kentlere ve göç edilen kentlerin sosyal, kültürel, ekonomik, yönetsel vb. yapılarına yansımaktadır.

Kente göç eden birey ve toplulukların bu göçü doğuracak güçlü motivasyonlara sahip olması gerekmektedir. Kentlerin özgür havası, daha geniş bir kümeye sahip olma duygusu, kentli olmanın gururunu yaşama, eğitim, sağlık, sosyal yaşam gibi olanakların daha gelişmiş olması, kentlerin çekiciliğini artırmaktadır (Erkan, 2010: 77). Bunların yanında güvenlik ihtiyacı, ekonomik gerekçeler, daha konforlu yaşam düşüncesi, daha önce göç edenlerin olumlu etkileri gibi nedenler kırdan kente göçü teşvik etmektedir.

Göç sonucu kentlerde gecekondular olarak adlandırılan yerleşim alanları oluşmakta ve bu yerleşimler kaçak yapılanma özelliğine sahip olduğu için altyapı hizmetlerinden yoksun kalmakta ve kentin genel özelliğinden ayrılmaktadır. Bilgin ve Göregenli'nin de (1996: 50) belirttiği gibi büyük kentlerin gecekondular bölgeleri, genel olarak değerlendirildiğinde, kente dahil olmayan kent bölgeleri manzarası göstermekte ve gecekondular bölgelerinden her biri, reel veya sembolik düzeyde, farklı bir kimliğe bürünüp kentin bütününden kopmaktadır. Mekansal olarak ayrılaşma sosyal ve kültürel ayrımın da pekiştirilmesine neden olabilmektedir.

Gecekondular kültürü etrafında gettolaşmak hem buradaki yerleşimcileri kentten ayırmakta hem de kentin farklı bölgelerinin gecekondular mahallelerine karşı bir set çekmesini doğurmaktadır. Bu durumda birbirinden kopuk ve bağımsız birimler gibi görülüp yorumlanan yerleşim birimleri oluşmaktadır. Aslında kent, içinde barındırdığı bütün kültürlerin, farklı kimliklerin ve sahip olduğu tüm yaşam alanlarının bir aradalığıyla şekillenmekte ve kendi kapsayıcı bütüncül kimliğini ve kültürünü oluşturmaktadır.

İç göçün yarattığı en önemli sorunlardan bir tanesi göç eden nüfusun yeni yaşam yerine uyumunu gerçekleştirip gerçekleştirmediğiyle ilgilidir. Bu durum köylü nüfusun çözülerek kentlere aktığı toplumlarda ciddi bir sorun olarak ortaya çıkmaktadır. Köylü nüfusun kente gelmesi ve emeğini arz etmesi ve hatta iş bulması onun kente uyumu için yeterli değildir (Kaya vd., 2007: 27; Bal vd., 2012: 196). Kültürel bir değişim geçirmesi, kentli yaşam tarzını benimsemesi, kentin fırsatlarını değerlendirebilmesi gerekmektedir. Bu ise kısa sürede değil en az birkaç nesilde gerçekleşebilmektedir (Bal vd., 2012: 196). İç göçün yarattığı bu sorunu aşabilmek için de hemşehri dernekleri etkili olmaktadır.

Hemşehri dernekleri iç göç sürecinin bir sonucudur. Çünkü hemşehri kavramı aynı memleketten göç edenleri tanımlamakta ve birbirlerini hemşehri olarak tanımlayan bireyler de memleket dışında bulunmaktadır (Yılmaz, 2008: 12). Hemşehri dernekleri ise, kentleşmenin çok hızlı olduğu dönemlerde, kente uyum sorunlarıyla karşılaşan kişilerin, temelde kente uyumunda birbirlerine desteğini kolaylaştıran, geldikleri yerlere göre isim alan bir gruplaşma biçimidir (Tekeli, 1996: 24). Dolayısıyla hemşehri derneklerinin oluşumuyla iç göç arasında

doğrudan bir bağ vardır ve bu derneklerin en önemli amaçlarından bir tanesi de kente göç edenlerin bu yeni koşullara uyumuna yardım etmektir.

Türkiye’de, iç göçün belirgin sonuçlarından bir tanesi özellikle doğu-batı arasında gerçekleşen göçle ilgilidir. Özellikle doğu ve güneydoğu’nun zor koşullarından gelen insanların batı bölgelerinde kendilerini göçmen psikolojisi içine sokup, daha fazla içe kapanarak hemşehrilerinin yaşadığı gettolara katılmaları olgusuna yaygın bir şekilde rastlanılmaktadır. Bu yapılaşma Batı’ya göç edenlerin batı kentlerine uyumunu engellemektedir (Özer, 2004: 30). Böyle bir durumda hemşehri dernekleri, işleyişi ve faaliyetlerine bağlı olarak ya koruyucu bir kalkan olacak şekilde bu grupların göçmen psikolojisini daha fazla pekiştirerek ayrımı büyütebilir ya da rasyonel bir şekilde kent ile bütünleşebilmek ve uyumun sağlanabilmesi için çalışan bir kurum olarak işlev görebilir.

Kente Uyum ve Hemşehri Dernekleri

Göç olgusunun yoğun bir şekilde yaşandığı ülkelerde kentleşmeyle ilgili sorunların yaşanması kaçınılmazdır. Aynı şekilde kentleşme süreci de göçün yönüne ve yoğunluğuna bağlı olarak etkilenmektedir. Neticede kente göç edip gelen gruplar hem kendi hayatlarının etkilendiği bir sonuçla karşılaşmakta hem de bu göç hareketi sonucunda yerleşilen kentin kendisi bir değişim ve dönüşüm sürecine girmektedir. Göç hareketi nüfusun hızla artmasını, düzensiz konutlaşmayı, altyapı hizmetlerinden yoksun yerleşim bölgelerinin gelişimini, kayıt dışı istihdamı ve ekonomiyi, kentin çeşitli bölgeleri arasında ekonomik, kültürel ve sosyal eşitsizlikleri, gelinen yörelere ait tabakalaşma sonucu karşılıklı ayrımcılığı doğurmaktadır.

Kente göç edip çeşitli sorunlarla karşılaşan gruplar için çözüm üretecek kurumlara başvurmak, yardım ve destek almak önemli hale gelmektedir. Kıray’ın ifadesiyle (2003: 184-185) kendisi de hızla değişen kentte dış sistem kente gelenlerin ihtiyaçlarını karşılayabilecek mekanizmalardan, mesleki eğitim benzeri hizmetleri sağlayabilecek kurumlardan, planlı yerleşim alanlarından ya da sorunlarına çözüm bulabilecek mercilerden yoksun olduğu için göç edenler kendi uyum stratejilerini yaratmak ve uygulamak zorunda kalmaktadırlar. Kente gelenlerin karşılaştığı bu sorunlar kente uyumu geciktirmekle birlikte hemşehri dernekleri bu noktada göç edenlerin başvurabileceği önemli bir kurum haline gelmektedir.

Kente uyum aidiyetin hissedildiği noktada başlar. Aidiyet ise kentlilik bilincinin temel sorunsallarından biridir. Aidiyeti hissetmeden, içinde yaşanılan kentin bir parçası olarak bireyin kendini benimsemesi oldukça güç olacaktır. Bu açıdan, kente uyumun sağlanması süreci aslında kentlilik bilincinin oluşma sürecidir. Hemşehri dernekleri, kente göç edip yeni bir yaşamın ve kültürün içine giren bireyler için önemli ve etkili bir kurumdur. Farklı

yerleşim yerlerinin adlarını alarak kurulan bu dernekler, birçok kentte varlık göstermekte ve amacına uygun kullanılırsa kentlileşme sürecinde ve kentlilik bilinci kazanma açısından etkili olabilmektedir (Altıparmak, 2015: 35). Sivil toplum kuruluşlarından olan hemşehri derneklerinin kent kültürüne ve kentlilik bilincinin gelişimine yapabileceği katkı, Birol'un (2008) aşağıdaki görüşlerinde karşılık bulmaktadır.

Kentte yaşayanların kentlilik bilinci geliştirebilmeleri için, öncelikle kentsel yaşam kültürünün oluşturulmasına, bireylerin sosyal ve kültürel anlamda eğitilmelerine, kent kültürü edinmelerine gerek vardır. Söz konusu eğitim, toplumsal yaşamın zenginliği ile doğru orantılı olarak birikim gerektiren ve zaman içerisinde gelişecek bir "kentte yaşama kültürü edinme" olarak ele alınmalıdır. Bunun gerçekleşebilmesi için, yerel yönetimlere, meslek odalarına ve sivil toplum örgütlerine önemli görevler düşmektedir (s. 28).

Hemşehri derneklerinin kuruluş amaçlarını, kente ayak uydurmak için uygun ortamların oluşmasını sağlamak, hemşehrileri bir araya getirmek, hemşehrileri dernek çatısı altında toplamak, gelinen yöreye ait kültürel değerleri korumak ve yaşatmak, maddi durumları iyi olmayanlara yardımda bulunmak, fakir ailelerin çocuklarına burs vermek, hemşehrilerin kendilerini rahatça ifade edebilecekleri bir ortam oluşturmak şeklinde ifade eden Doğan ve Toprak (2009: 30), aynı zamanda hemşehri derneklerinin en önemli işlevlerinden birinin de göçle gelen hemşehrilerin gelinen kente uyum sürecini hızlandırmak, kolaylaştırmak ve bu konuda rehberlik etmek olması gerektiğini vurgulamaktadır.

Yılmaz ise (2008: 78) hemşehri derneklerinin temel amacının hemşehriler arasında dayanışma ve yardımlaşmanın tesis edilmesi olduğunu belirtirken bunu gerçekleştirmek için ekonomik, kültürel ve siyasal amaçların da birini veya birkaçını öne çıkardığını vurgulamaktadır. Özetle söylemek gerekirse Yılmaz'a göre hemşehri dernekleri hemşehri kimliğini öne çıkararak adını aldığı bölge insanının dayanışması ve yardımlaşması için alt amaçları yerine getirmeye çalışmaktadır.

Tekeli (1996: 24) hemşehriliğin, kültürel kimliklerin korunması gibi bir görüntü içinde sunulduğunu ancak temelde kente gelenlerin kente uyumunda birbirinden destek talebinde bulunmasını kolaylaştıran bir gruplaşma olarak ele alınması gerektiğini vurgulamaktadır. Bu görüşten hareketle, hemşehrilik dernekleri de kente uyum için hemşehrilerin birbirine desteğinin sağlanması amacıyla güden kurumlar veya yapılanmalar olarak görev üstlenmektedir sonucuna varılabilir. Aynı bakış açısıyla hemşehrilik derneklerinin temel amacının kente uyumun sağlanması olduğunu söylemek mümkündür.

Bazı durumlarda da hemşehri dernekleri, terk edilip gelinen yerin kalkınması ve gelişimi için çalışmaktadır. Aktaş ve Aka'nın da (2006: 56) vurguladığı gibi bazı hemşehri dernekleri, sosyo-ekonomik ve politik güçlerini kırsal alana yansıtılabilmekte ve kentsel alandaki yerel yönetimlerden politik güçlerini kullanarak kırsal alanlara sosyo-ekonomik yardımlar götürmelerini sağlayabilmektedirler. Bu gibi örneklerden de yola çıkarak göç olgusunun etkisinin kent ile birlikte kırsal alana da yansıdığını söylemek mümkündür. (s. 56.)

Teorik olarak, kent yaşamına adapta olmayı sağlayarak kente eklemlenme aracı olarak işleme gereken hemşehri derneklerinin uygulamada nasıl bir işleve sahip olduğu kentleşme ve kentlileşme çalışmaları bakımından önemli bir konudur. Hızlı nüfus artışı nedeniyle oluşan büyük kentlerde oldukça heterojen bir sosyal doku oluşmakta, oldukça farklı bir kültürel ortam meydana gelmekte, bir taraftan herkes şehir hayatına adapte olmaya çalışmakta diğer taraftan da hemşerileri aracılığı ile eski kültürel özelliklerini devam ettirmeye çalışmaktadır (Doğan, 2010: 118). Tam da bu noktada hemşehri derneklerinin kente uyuma yardımcı olup olmadığı veya bunun tam tersine eski kültürün devamı için, alışılmış ilişkilerin ve davranışların yaşatıldığı bir araç olarak mı işlev gördüğü kentlileşme sürecinin önemli bir anahtarıdır.

Ayrıca, özellikle kentin belirli noktalarında kümelenmiş olarak barınma imkanı bulan gruplar açısından hemşehri derneklerinin bu grupları bir araya getirici ve bu bölgeyi benimsetici bir araç olarak işleme, kentin diğer bölgelerine ve kent bütününe yabancılaşma olarak sonuçlanabilir. Bu yüzden, hemşehri dernekleri aracılığıyla kent ile olan ilişkinin kapsayıcı olarak yürütülmesi kentlileşmek için büyük bir adımı oluşturacaktır. Birgün ve Göregenli'nin de (1996: 50) belirttiği gibi kentin belirli bir bölgesinde oturan insanların sadece kendi oturdukları yeri değil, kentin diğer bölgelerini de kentlerinin bir parçası olarak görmeleri, sadece kendi yakınındakilerle veya benzerleriyle değil, uzaktakilerle veya kendinden farklı olanlarla da ilgilenmeleri demektir. Bu kendi kültürel kimliğinden kopmadan bir üst kimlikte birleşme olgusudur. Hemşehri dernekleri, toplumsallaşmaya yardımcı olurken üyelerinin veya hemşehrilerin farklı gruplarla ve kentin farklı alanlarıyla kurulabilecek ilişkilere yol açması kent ile bütünleşmeyi sağlayacaktır. Bu da kente uyumu gerçekleştirecek önemli bir işlevdir. Yılmaz (2004: 265) günümüzde kentleşmenin ayrımlara ve farklılaşmalara neden olduğunu bunun da kentsel gerilim ve şiddet olaylarında somut bir şekilde ortaya çıktığını ifade etmektedir. Kentlerde işlenen suçlar incelendiğinde Yılmaz'ın haklı olduğu ve kente gelen farklı etnik, dinsel veya kültürel gruplardan kaynaklı şiddet olaylarının yaşandığı söylenebilir. Ancak yine de bu kentsel uyumun ve bütünleşmenin sağlanamayacağı anlamına

gelmemektedir. Tam da bu sebeple hemşehri dernekleri kent ile bütünleşmeyi sağlamalı ve sosyalleşme için köprü görevi görmelidir.

Hemşehrilik dernekleri konusunda yapılan çalışmalar incelendiğinde bu derneklerin işlevleri bakımından dernek üyeleri üzerinde farklı sonuçlar doğurduğu gözlenmektedir.

İncelenen çalışmaların bir tanesi İstanbul'un Sultangazi ilçesindeki Karanlı Hemşehri derneklerinde yapılan anketlere dayanmaktadır. Terzi ve Koçak'ın (2014: 149) çalışmalarından elde edilen bilgilere göre hemşehri derneklerinin kentleşme üzerinde etkisinin olmadığı; aksine kentlerde, gelen (göç ettikleri kentlerin) bölgenin gelenek, görenek ve kültürünün göç edilen kentte yaşatılması hususunda derneklerin büyük etkisinin olduğu, yani hemşehri derneklerinin hemşehrilik bilinci üzerinde etkisinin olduğu sonucu ortaya çıkmıştır.

Bir başka makalede Balıkesirliler Birliği Derneği halkla ilişkiler faaliyetleri incelenmiştir. Bu çalışmanın sonuçlarına göre Balıkesirliler Birliği Derneği, yöresel kültürü geliştirerek sosyal dayanışma ve yardımlaşma sağlamak ve Balıkesirlik bilincini geliştirmek için çalışmalarını yürütmektedir (Dikme, Gönen: 732). Genel anlamda bir kentleşme, kente uyum veya kurulduğu kent ile hemşehrilerin kaynaşması gibi bir idealden ziyade misyon ve vizyon olarak da vurguladığı gibi derneğin amacı Balıkesirlik üzerine inşa edilmiştir ve dernek bu amacı yerine getirmektedir.

Özkiraz ve Acungil'in 2012 yılına ait çalışmaları, Tokat'taki hemşehri derneklerinde üye ve yönetici olan 208 kişiyle yapılmış ve Tokat'taki hemşehri derneklerinin kentleşme sürecindeki rolü incelenmiştir. Bu çalışmanın sonuçlarına göre hemşehri dernekleri kente yeni gelenler için kente ilk yerleşme, kent yapısına bağlanmadaki sorunların çözümünde ve sosyal ilişki konusunda destek sağlamakta, aynı zamanda bu destek onların kent yapısı ile kaynaşmasını engellemekte ve tampon mekanizma nedeniyle kısmi de olsa kentleşmeyi engellemektedir (Özkiraz, Acungil, 2012: 271).

Sonuç

Türkiye'de yaşanan kentleşme deneyimi içinde göç önemli bir etken olarak karşımıza çıkmaktadır. Göç sonucu hem kırsal alanda hem de kent yapısında değişimler yaşanmaktadır. Söz konusu değişimlerin sosyal hayata yansıyan önemli bir sonucu da kent hayatına yeni giren bireylerin yeni koşullara uyum sağlayarak kente eklemlenmeleri sürecinde yaşanan kültürel, sosyal ve ekonomik çatışmalardır.

Kente yeni gelenler için iş ve barınma imkanı bulunması temel ihtiyaçtır. Hem bu iki temel sorun hem de sosyal ve kültürel temelleri olan sorunlarla yüzleşen bireyler güven

duyabilecekleri ve kendilerini rahat hissedecekleri arayışlar içine girmektedirler. Hemşehri dayanışması bu noktada kente göç edenlerin sığınacağı önemli bir ilişki ağı olarak karşımıza çıkmaktadır.

Hemşehriler arasında yardım ve dayanışmanın sağlanması, yöresel kültürün yaşatılması, kente ait sorunların çözümüne yardımcı olma, sosyalleşme, kaynaşma, kentsel sorunlarda destek sağlama, iş-barınma gibi sorunların çözümü için aracı olma gibi işlevler üstlenen hemşehri dernekleri aynı memleketten gelenlerin, çoğunlukla geldikleri yerin ismini kullanarak kurdukları bir dayanışma kurumudur.

Göç edenlere sosyalleşme, yalnızlıktan kurtulma, sorunlarına çözüm bulma, geldiği yer ile arasında bağ oluşturma, ihtiyaçların karşılanması gibi faydalar sunarken bunun yanında hemşehri dernekleri kentin bütününden ve genel olarak kent kültüründen uzaklaşma ve kopuş için de aracı olmaktadır. Bu durumda özellikle gecekondular olarak adlandırılan kentin ayrılmış bölgelerinde yaşayan bireyler, mekansal ayrıma ek olarak kültürel ve sosyal bir kopukluğu da yaşamaktadırlar.

Bu durumun tersine hemşehri dernekleri, kente gelenlerin ihtiyaçlarına cevap verirken kente uyum konusunda da destek sağlayabilir ve köprü görevi üstlenebilir. Özellikle kırsal yerleşim bölgelerinden kente göç etmiş bireyler açısından yeni ekonomik, sosyal ve kültürel koşullara uymak, kenti tanımak ve anlamak ayrıca o kentin bir parçası ve üyesi olduğunu hissetmek için hemşehri dernekleri imkanlar sunabilir. Böyle bir durumda yukarıda da değinilen çatışma engellenmiş ve kente uyum sağlanmış olacaktır.

Sözü edilen etkileri elde etmek için başta hemşehri derneklerinin misyon, vizyon ve amaçlarını kente uyumun ve kentlileşmenin sağlanması yönünde geliştirmeleri, ayrıca yerel yönetimler, başka sivil toplum kuruluşları, halk eğitim merkezi gibi kurumlarla ortak hedefler doğrultusunda çalışmalar yürütmeleri gerekmektedir.

Kaynakça

- Aktaş E., Aka A., Demir M.C. (2006). Türkiye'de Hemşehri Dernekleri Ve Kırsal Dönüşüm. *Tarım Ekonomisi Dergisi*, 12/2, 51-58
- Altıparmak B.,(2015). Kent Pazarlamasında İletişim Yönetimiyle Kentlilik Bilincinin Geliştirilmesi. (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.
- Ataay F. (1996). Türkiye'de Kentsel ve Bölgesel Gelişme Dinamikleri (1923-2000). Muharrem Güneş (Ed.), *Küreselleşme Kısacasında Kent ve Politika* içinde (s. 5-62). Ankara: Detay
- Bal H., Aygül H.H., Oğuz Z.N., Uysal M.T. (2012). Göçle Gelenlerin Toplumsal Sorunları (Isparta Örneği). *SDÜ Fen Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 27, 191-210.
- Bilgin N., Göregenli M. (1996). Kentsel Katılım Ve Çoğulculuk. Ferzan Bayramoğlu Yıldırım (Ed.), *Kentte Birlikte Yaşamak Üstüne* içinde (s. 49-61). İstanbul: Kent.
- Biol G. (2008). Kentlilik Bilinci ve Balıkesir'den Yarım Asırlık Bir Örnek: Yeni Çarşı Deneyimi. *Egeminarlık Dergisi*, 2/65, 28-31.
- Dikme H., Gönen B. (2014). Hemşehri Derneklerinde Halkla İlişkiler Uygulamaları Ve Bu Uygulamaların Yöresel Kültüre Katkıları: Balıkesirli Birliği Derneği. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 7/31, 728-733.

- Doğan M., Toprak Z. (2009). Kentte Hemşehri Dernekleri. *Kentleşme Şurası 2009: Kentlilik Bilinci, Kültür ve Eğitim Komisyonu Raporu* (s.30-31). Ankara: Bayındırlık ve İskan Bakanlığı.
- Doğan Ş. (2010). Dini Tutumların Oluşumuna Etki Eden Sosyo-Kültürel Faktörler. *Toplum Bilimleri Dergisi*, 4 (8), 107-126
- Erkan R. (2010). *Kentleşme Ve Sosyal Değişme*, Ankara: Bilimadamı.
- İnat Ş. (2006) *Sivil Toplum Kuruluşu Olarak Hemşehri Dernekleri Ve Kentleşme Süreci (Antalya Örneği)*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Üniversitesi, Isparta.
- Kaya E., Şentürk H., Danış O., Şimşek S. (2007) *Modern Kent Yönetimi 1*, İstanbul: Okutan
- Kıray M. (2003). *Kentleşme Yazıları*, İstanbul: Bağlam.
- Mutlu, A. (2010). *Kentli Hakları ve Türkiye*, Konya: Çizgi
- Özdemir H. (2012). Türkiye’de İç Göçler Üzerine Genel Bir Değerlendirme. *Akademik Bakış Dergisi*, 30. (<http://www.akademikbakis.org/eskisine/30/11.pdf>).
- Özer İ. (2004). Kentleşme, Kentleşme Ve Kentsel Değişme. Bursa: Ekin
- Özkiraz A., Acungil Y. (2012). Hemşehri Derneklerinin Kentleşme Sürecindeki Rolü (Tokat Örneği), *Edebiyat Fakültesi Dergisi*, 29/1, 247-272
- Tekeli İ. (1996). Türkiye’de Çoğunculuk Arayışları Ve Kent Yönetimi Üzerine. Ferzan Bayramoğlu Yıldırım (Ed.), *Kentte Birlikte Yaşamak Üstüne* içinde (s.15-28). İstanbul: Kent.
- Terzi E., Koçak Y. (2014). Hemşehri Dernekleri, Hemşehrilik Bilinci ve Kentleşme İlişkisi Üzerine Bir Araştırma: İstanbul/Sultangazi’deki Karşılıklı Hemşehri Dernekleri Örneği. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 32, 137-150.
- Yılmaz N. (2004). Farklılaştırıcı Ve Ayrıştırıcı Bir Mekanizma Olarak Kentleşme. *Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi*, 48, 250-267.
- Yılmaz N. (2008). *Hemşehri Kimliği*, İstanbul: Beta.